

Jogi szakfordítások pedagógiai/kutatási célú értékelése: egy értékelési rendszer kidolgozásának dilemmái és tapasztalatai

Balogh Dorka (PPKE JÁK Idegen Nyelvi Lektorátus) – Lesznyák Márta (SZTE BTK Angoltanárképző- és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék)

Jelen előadás célja, hogy bemutassa egy olyan analitikus értékelési rendszer kidolgozását és kipróbálását, amelyet kifejezetten jogi szakszövegek értékelésére használtunk fordítóképzés keretein belül. A rendszer kidolgozásának háttérében az SZTE és a PPKE között három éve folyó együttműködés áll, amelynek célja a projektmunka bevezetése a szakfordítóképzésbe és a bevezetés során szerzett tapasztalatok közlése. Az együttműködés keretein belül lehetőségünk nyílt bölcsész illetve jogász végzettségű hallgatók viselkedésének, véleményének és teljesítményének összehasonlítására is. Teljesítmény összehasonlítása alatt jelen esetben az elkészített fordítások minőségének összehasonlítását értjük, tehát elsődlegesen produktum-orientált értékelést végeztünk. 2015 és 2016 között összesen 89 hallgató 19 csoportban vett részt projektmunkában. Az elkészült 19 fordítás közül véletlenszerűen kiválasztottunk 5 fordítást az SZTE-ről és 5 fordítást a PPKE-ről, és ezeket további elemzésnek és értékelésnek vetettük alá. Az értékelési rendszer kidolgozásának eredeti célja kutatási jellegű volt: arra a kérdésre kerestünk választ, hogy eltér-e a két populáció (bölcsészek és jogászok) az általuk elkövetett hibák mennyisége és minősége (típusa) terén. A kidolgozott rendszer ugyanakkor diagnosztikusnak is tekinthető, mert információkat nyújt arra vonatkozóan, hogy melyik csoportnak milyen típusú fejlesztésre van szüksége.

Az értékelési rendszer kidolgozásának első lépése egy kezdeti hibatipológia kialakítása volt, melyet az első próbajavítás után tovább bővítettünk és finomítottunk. Így alakult ki a további értékelés során alkalmazott 7 kategória és azok részletes leírása. Az újabb próbaértékelés és egyeztetés egyrészt arra világított rá, hogy a pontos meghatározás ellenére a hibák sok esetben nehezen besorolhatók vagy több kategóriába is besorolhatók, másrészt egy további, még nehezebben kezelhető jelenséget is azonosítottunk, amelyet hiba-egységnek fogunk nevezni. A problémát az okozza, hogy a fordítási hiba gyakran nem egy szóban rejlik, hanem szóösszetételekben, illetve egy adott szóösszetételben gyakran többféle típusú hiba is fellelhető. Mindezek nagyon megnehezítik a hibák tipologizálását és kvantifikálását.

Az értékelési rendszer kialakításának bemutatása után kitérünk az alkalmazás során szerzett tapasztalatokra, többek között az értékelők közötti egyezés kérdésére, amely azt mutatja, hogy többszöri konzultáció után igen magas szintű egyezés érhető el, különösen a globális mutatók terén (összbenyomás, teljes hibaszám). Általánosságban véve azt is elmondhatjuk, hogy az értékelők legtöbbször ugyanazokat a nyelvi elemeket jelölik hibának, ugyanakkor a hiba típusának meghatározása terén már több eltérés mutatkozik. Előadásunk végén felvetjük és tárgyaljuk azt a kérdést, hogy az értékelési rendszer más típusú szakszövegek esetén is alkalmazható-e.

Kulcsszavak: jogi szakfordítás, szakfordítóképzés, fordításértékelés, analitikus értékelés, szakfordítási hibatipológia

Speciális protokollok a tanfordítások értékelésében

Csatár Péter (Debreceni Egyetem)

A fordításértékelés elméleti modelljei, valamint a fordítások értékelésének képzésbeli és piaci gyakorlata között érzékelhető egyfajta feszültség. Az elméleti modellek (vö. Nord 1995, Reiß 1971, House 1997) ugyanis egyetlen koncepcióban kívánnak számot adni a fordításértékelés makro- és mikroszintű folyamatairól. Ezeknek az általános értékelési modelleknek a gyakorlati konvertálhatósága azonban – különböző okokból kifolyólag – a fordítóképzés számára igencsak nehézkes, vagy egyenesen megvalósíthatatlan (vö. Thiel/Thome 1987).

Ugyanakkor több olyan törekvés is van, amely igyekszik az elméleti megalapozottságot a gyakorlati konvertálhatósággal összekapcsolni (pl. Kautz 2000, Reinart 2014). Ehhez a törekvéshez kapcsolódva előadásomban különböző szakterületeket és fordítási helyzeteket alapul véve, fordítási, illetve a fordításhoz kapcsolódó feladatokat bemutatva arra a kérdésre szeretnék választ adni, hogy egyetlen, univerzálisan alkalmazható modell helyett, miért érdemes a tanfordítások értékelési folyamatában – legalábbis részben – eltérő hangsúlyokkal dolgozó értékelési protokollokat alkalmazni. Végző soron amellet fogok érvelni, hogy a képzésben alkalmazott fordítási, és fordításkísérő feladatokat motiváló fordításdidaktikai elképzelés az, ami az értékelési protokollban hangsúlyosan meg kell, hogy jelenjen.

Hivatkozott irodalom

House, J. (1997): *Translation Quality Assessment. A Model Revisited*. Tübingen.

Kautz, U. (2000): *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München.

Nord, Ch. (1995): *Textanalyse und Übersetzen*. Heidelberg.

Reinart, S. (2014): *Lost in Translation (Criticism)?* Berlin.

Reiß, K. (1976): *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*. München.

Thiel, G.; Thome, G. (1987). *Resolutionen. Ein empirisch entwickelter Beitrag zur Textanalyse*. Tübingen.

Kulcsszavak: tanfordítások értékelése

Önreflexió, önértékelés: a fordításetika oktatásának lehetőségei

Vándor Judit

Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar

Fordító- és Tolmácsképző Intézeti Tanszék

A fordítás és tolmácsolás a magán- és közéletben egyre fontosabb szerepet tölt be, ezt tükrözi a magyar felsőoktatásban megjelenő szakfordítói képzés színes palettája is. A minőségi képzéshez elengedhetetlen a képzés céljainak folyamatos újragondolása, és ennek fényében a képzés fejlesztése, az akadémiai és a piaci követelmények és igények egyensúlyának kialakítása. A fordítói kompetenciák nyelven kívüli ismeretének (PACTE) csoportjába sorolható a fordítói etikával kapcsolatos tudás elsajátítása. Ahhoz, hogy a jövő fordítókat a felsőoktatás felkészíthesse a valós világban felmerülő problémákra tudatosan reagáló szakembernek, egyre nagyobb szükségük lesz az etikai képzésre, hiszen egy olyan világban fognak dolgozni, ahol elmosódnak vagy megszűnnek a kereskedelmi határok, nő a verseny a fordítók között, megjelenik a globalizált üzleti élet, a közösségi ötlethörze (crowdsourcing) és a nyilvános viták az etikai konzumerizmusról. A változásnak meg kell jelennie a képzésben is.

Az etika választható modulként nem épült be a fordítók és tolmácsok képzésébe, noha más hivatások esetében erre nagy hangsúly fektetnek (orvos, jogász, üzleti élet), oktatják az alkalmazott etikát. A hallgatókban már az oktatás során tudatosítani kell, hogy tevékenységük milyen hatással van a közösségre, ezért a tantermi képzés nem elégedhet meg a fordítás-tolmácsolás minőségének értékelésével, szükség van egy olyan foglalkozásra, ahol módszeresen reflektálhatnak a felmerülő illetve a módszeresen összegyűjtött etikai problémákra. Ezt valós példák, változatos esettanulmányok ismertetése, megvitatása során érhetjük el. Ehhez többek között fogalmi eszközökre, pedagógiai módszerekre, tananyagfejlesztésre, oktatói kompetenciák kialakítására lesz szükség, mert az önreflexió a fordító munkája egészének értékelésébe is beépíthető és beépítendő.

Kulcsszavak: fordításetika, etikai képzés, önreflexió, önértékelés

A gépi fordítás kiértékelése

Yang Zijian Győző

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Információs Technológiai és Bionikai Kar

MTA–PPKE Magyar Nyelvtechnológiai Kutatócsoport

A gépi fordítás használata már széles körben elterjedt a hétköznapi életben, azonban a létező rendszerek fordítási minőségében jelentős különbségek mutatkoznak. Ezért egyre több helyen merül fel igényként a gépi fordítás minőségének megállapítása. Cégek esetében nagy segítséget nyújt egy minőségi mutató, amely a gépi fordítás utómunkáját végző szakemberek munkáját támogatja, gyorsítja, vagy akár segítheti a fordítócégeket költségeik csökkentésében is. Másik alkalmazási területe a gépi fordító rendszerek kombinációja. Megfelelő minőségbecsléssel összehasonlíthatunk több gépi fordítást, és a jobb fordítást kiválasztva javíthatjuk a rendszerünk végső minőségét. Végül, de nem utolsósorban, ismervé a fordítás minőségét ki tudjuk szűrni a használhatatlan fordításokat, illetve figyelmeztetni tudjuk a végfelhasználót a megbízhatatlan szövegrészletekre.

Két módszert különböztetünk meg a gépi fordítás értékelésére. Az első az emberi kiértékelés. Ez a legpontosabb módja az értékelésnek, de igen költséges. A második a gépi kiértékelés, amikor egy automatizált programot írunk a gépi fordítás minőségének értékelésére. Mivel az emberi értékelés a legpontosabb, ezért a gépi fordítás minden esetben az emberi kiértékelésen alapszik.

A gépi fordítás minőségének szoftver segítségével való mérése nem könnyű feladat. Pontossága alulmarad az emberi kiértékeléshez képest, de így is hasznos támpontot tud nyújtani az emberek számára. Két módszert különböztetünk meg a gépi kiértékelés területén. Az első a referenciafordítással történő kiértékelés, a második a referenciafordítás nélküli kiértékelés, más szóval minőségbecslés.

A referenciafordítással történő kiértékeléshez szükség van referenciafordításokra, melyeket emberek fordítottak le a forrásnyelvi mondatok alapján, majd a rendszer összehasonlítja a referenciamondatokat a gép által lefordított mondatokkal. Az összehasonlításhoz a különböző módszerek a két mondat hasonlóságát (pl.: szavak egyezését, jelentésbeli hasonlóságot stb.) vagy különbözőségét (pl.: hibamértéket, javítási erőfeszítést stb.) mérik. A módszer előnye, hogy emberi beavatkozás nélkül, rendkívüli gyorsan ki tud értékelni. Hátránya, hogy referenciafordítást igényel. A referenciamondatok előállítására költséges és időigényes, ezért nem tudunk vele valós időben kiértékelni. Ezek a módszerek a gépi fordító rendszerek beállítására és minőségük megállapítására alkalmasak.

A másik módszer a minőségbecslés, amely valós időben is alkalmazható. A minőségbecslés egy gépi tanulással betanított statisztikai modellen alapul. A forrásnyelvi és gép által lefordított mondatokból nyelvfüggetlen és nyelvspecifikus jegyek segítségével különböző minőségi mutatószámokat nyerünk ki, majd a minőségi mutatókat emberi kiértékeléssel tanítjuk be. Az így betanított modellel később új fordításokra is lehet minőséget becsülni. A módszer előnye, hogy csak a modell tanításához van szükség emberi kiértékelésre. Hátránya, hogy ezen a területen még nincsen kimagaslóan jó eredmény.

A gépi fordítás értékeléséhez egyre több módszer születik, de sajnos még egyik sem ért el áttörő eredményt. Ezért számtalan lehetőség van még ezen a területen kutatni.

Kulcsszavak: gépi fordítás kiértékelése, gépi kiértékelés, referenciam fordítás, minőségbecslés

Piaci és szakképzési szempontok a fordítás értékelésében

Dudits András (SZTE BTK)

Az előadás célja azoknak a tényezőknek a bemutatása, amelyek mentén párhuzamot lehet vonni, illetve különbséget lehet tenni a fordítási szolgáltatással összefüggésben alkalmazott értékelési szempontok és a fordítóképzésben alkalmazott értékelési szempontok között. A vonatkozó jelenségek vizsgálata során egyrészt előtérbe kerülnek a fordítás folyamatának kognitív és nyelvi komponensei, amelyek a fordítási tevékenység alapját képezve gyökeresen meghatározzák a fordított szövegek minőségét, másrészt körvonalazódnak a fordítási szolgáltatás főbb alkotóelemeinek mindazon kommunikációs aspektusai, amelyek a professzionális biztosításában szerepet játszanak. Mindezek nyomán a fordításminőséggel és a professzionális fordítással kapcsolatban olyan megállapítások fogalmazódnak meg, amelyek többek között a minőségi szintekkel és a laikusok által készített fordításokkal összefüggő szakmai kérdéseket érintenek. A megfelelő fordításértékelés piaci jelentőségére rávilágítva, az előadás végezetül rövid áttekintést nyújt a fordítási piac szereplői és a fordítóképzést biztosító intézmények közötti együttműködés lehetséges kereteiről.

Kulcsszavak: fordításértékelés, fordításminőség, minőségi szintek, kommunikáció, kogníció

A fordító és a fordítás értékelésének biztonságos szempontjai az Offi Zrt. hiteles fordítási gyakorlatában

Kiss Adrienn (OFFI)

Az értékelés szempontjainak meghatározása az ISO 17100 szabvány, a Fordítási és Tolmácsolási Minősítő Testület elvi iránymutatásai és a hiteles nyelvi szolgáltatások gyakorlati tapasztalatainak figyelembevételével.